

УДК 378.018.43

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ – ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ
ПОВНОЦІННОГО РОЗВИТКУ, СТАНОВЛЕННЯ ТА ІНТЕГРАЦІЇ У
СУСПІЛЬСТВО**

Катерина Гусакова

**Науковий керівник: старший викладач кафедри математики та цифрових
технологій Л.С. Синчук.**

*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна*

У статті розкрито та охарактеризовано принципи соціалізації дітей із розладом аутистичного спектру. Матеріал може бути використаний вчителями, практичним психологом, асистентом вчителя під час роботи з такими учнями та батьками.

***Ключові слова:** аутизм, інклюзія, компенсаторні заходи, нейропсихологічний підхід, освітній процес, соціалізація.*

**SOCIALIZATION OF PRECONALITY IS ONE OF THE ASPECTS OF FULL
DEVELOPMENT, FORMATION AND INTEGRATION INTO SOCIETY**

Kateryna Husakova

**Academic supervisor: senior teacher of the Department of Mathematics and
Digital Technologies L.S. Synchuk**

Central Ukrainian Volodymyr Vinnichenko State University, Kropyvnytskyi, Ukraine

The article discloses and characterizes the principles of socialization of children with autism spectrum disorder. The material can be used by teachers, practical psychologist, a teacher's assistant when working with such students and parents.

***Key words:** autism, inclusion, compensatory measures, neuropsychological approach, educational process, socialization.*

Постановка проблеми. На превеликий жаль, соціалізація дітей з розумовими розладами в Україні є доволі складною. Вважається, що аутизм – це суто батьківська проблема, а дорослішання аутиста нікому не потрібно. Для зміни такого ставлення суспільству слід донести інформацію про поширеність

розладів аутистичного спектру, і те, що людина із цим діагнозом є такою ж частиною суспільства, як і всі інші. Їм дуже важко заводити друзів, але вони можуть майже бездоганно виконувати певні види діяльності та досягати успіху в чітко визначених сферах життя. Дати їм шанс – це те, що має зробити суспільство.

Аналіз досліджень і публікацій. До цієї ж проблеми зверталися Крикуненко Ю.О., Голов'юк О.В., М. Нестерова, М. Марковська, О. Купріянова [1-5], де автори досліджували проблему соціалізації дітей з розладами аутистичного спектру. Методичний посібник Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Департаменту освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації [6] містить у собі практичні матеріали взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі, в ньому зазначається, про важливість ролі сім'ї в становленні та інтеграції в соціум дитини з особливими освітніми потребами. Автори дійшли висновку, що підтримка людей з аутизмом повинна починатися з підтримки та розуміння з боку суспільства. Необхідне розуміння суспільства їхньої інакшості, оскільки аутизм зберігається впродовж усього життя людини.

Метою статті є розкриття та характеристика принципів соціалізації дітей із розладом аутистичного спектру.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні «соціалізація» трактується як – комплексний процес та результат засвоєння особистістю взірців поведінки суспільства й активне відтворення соціально-культурного досвіду. Тобто – це процедура утворення людини та її місце в житті під дією системи освіти та виховання, включаючи сім'ю, медіа, літературу та мистецтво. Соціалізація триває впродовж життя, вона включає в себе трудову діяльність людини, роботу у політичних організаціях та неформальних об'єднаннях, одним словом людина протягом життя засвоює не одну, а багато різних соціальних ролей.

Розглянемо проблему дослідження роблячи історичний екскурс питання соціалізації. Варто зазначити, що з давніх часів суспільство вважалося системою моральних і життєвих цінностей. Виховання повноцінного громадянина завдяки підготовці його до життя в суспільстві та формування його соціальної ролі малося на увазі як соціалізація особистості [7].

На сьогодні «соціалізація» трактується як – комплексний процес та результат засвоєння особистістю взірців поведінки суспільства й активне відтворення соціально-культурного досвіду. Тобто – це процедура утворення людини та її місце в житті під дією системи освіти та виховання, включаючи сім'ю, медіа, літературу та мистецтво. Соціалізація триває впродовж життя, вона включає в себе трудову діяльність людини, роботу у політичних організаціях та неформальних об'єднаннях, одним словом людина протягом життя засвоює не одну, а багато різних соціальних ролей.

Соціалізацію поділяють на: первинну та вторинну. Первинна соціалізація включає дитинство, підлітковий вік і молодість. Вона характеризується тим, що людина соціалізується через найближче оточення (сім'я, друзі, кохані). Інститутом соціалізації виступають сім'я та вчення. На цьому етапі дитина поступово стає особистістю, яка розуміє себе та навколишній світ, адаптується до нього, набуває знань і звичок, властивих культурі (цивілізації тощо) соціуму, до якого вона відноситься. Вторинна соціалізація – період зрілості і старості. Характеризується тим, що людина соціалізується під впливом вторинних суспільних груп і соціальних організацій. До соціальних відносяться: засоби масової інформації, виробництво, культура, економіка, право тощо.

Проаналізувавши вищезазначене виникає питання яким чином відбувається соціалізація дітей із діагнозом за кодом МКХ-10 рубрики «Загальні розлади психологічного розвитку» (F 84.0 Дитячий аутизм)? За наказом Міністерства охорони здоров'я України від 15.06.2015 року № 341 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі

стандартизації медичної допомоги при розладах аутистичного спектра»: «...термін «аутизм» є загальноновживаним скороченим відповідником дефініцій «загальні розлади розвитку» (МКХ-10) та «розлади аутистичного спектра» (РАС) (DSM-V) та застосовуваного в клінічній практиці терміну «первазивні розлади розвитку» [8].

Все починається з точного діагнозу – не медичного, а психолого-педагогічного. За кордоном діагноз встановлюють приблизно три місяці, у нас протягом 3-5 днів.

У статті «Проблема соціалізації аутистів у сучасному світі» Крикуненко Ю.О. зазначає, що «...Діагноз, поставлений до півтора років, а також своєчасно проведені корекційні заходи, роблять можливим виправити ситуацію до початку «шкільного» періоду. У цьому випадку навчання в звичайній школі стане такою ж звичайною справою, як і для тисяч інших здорових дітей. Подальше навчання в вищих та середніх професійних закладах також не складе жодної проблеми.

Складніша ситуація виникає, коли аутизм був діагностований у більш пізньому віці (після 5 років). У цьому випадку без необхідної індивідуалізації навчання не обійтись, та й подальше життя і професійна діяльність залежать від створення певних умов для більш-менш успішної реалізації особистості в суспільстві» [1, ст. 43-46].

Вивчаючи матеріалами методичного посібника «Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі» Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Департаменту освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації [6], слід зазначити що сім'я відіграє найважливішу роль в становленні особистості та інтеграції в соціум дитини з особливими освітніми потребами. В даному випадку сім'я розглядається як тил. Вона вважається головним осередком суспільства, який зазнає впливу всіх процесів, що відбуваються у суспільстві та

внутрішніх конфліктів. Внаслідок цього характер реалізації закладених у ній здібностей насамперед залежить від стану суспільства в цілому.

Тому не випадково все більше уваги приділяється роботі з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Спілкування та стосунки, які будуються між батьками та дітьми, відіграють важливу роль у процесі соціалізації. Саме стосунки позитивно впливають на етапі дитинства, коли діти навчаються розрізняти добро і зло, розвивають почуття щирості та чесних намірів. Тобто стосунки характеризуються як довготривалий процес із фундаментальним впливом. Для цих дітей, чий контакт із зовнішнім світом сильно обмежений через особливості психофізичного розвитку, роль сім'ї в розвитку їхньої особистості та становленні як громадян є незмірною. Близьким випадає немаловажне право для вирішення конкретних питань, таких як: виховання дітей, залучення їх до соціальної та трудової сфери, виховання дітей з особливими освітніми потребами як активних і рівноправних членів суспільства. Сам процес втілення супроводу займає тривалий час і диктує правила систематичної та комплексної участі всіх фахівців, які стежать за дитиною (педіатрів, психологів, дефектологів, вузькопрофільних лікарів т ін.).

Для соціалізації дітей враховуючи їх нозологію неврологи радять батькам виконати гімнастику мозку або кінезіологічні вправи, які направлені на активізацію обох півкуль. Для нейропсихологічного підходу спеціалісти рекомендують використовувати гру «Передай картоплю», схему якої наведено у рисунку 1.

Рисунок 1. Схема гри «Передай картоплю»

Опис гри.

Щоб в неї грати знадобиться насипний мішечок або тенісний м'яч («картопля»), музика, вазочка зі смаколиками або фішками, четверо або більше дітей. Одна дитина включає і виключає музику, але їй потрібно повернутися спиною до гравців або зав'язати очі, щоб вона ніяким чином не вплинула на користь чиєїсь перемоги. Решта дітей сидить у колі, одна дитина тримає у руках «картоплю».

Під час гри «картопля» передається від однієї людини до іншої, поки грає музика. Виграє той у кого в руках виявляється «картопля», коли музика зупинилася. Переможець може взяти один смаколик або фішку і покласти перед собою. Потім музика відновлюється, і гра триває допоки миска із солодощами або фішками не спорожніє. Потім кожна дитина підраховує, скільки у неї ласощів чи фішок.

Підрахунок і порівняння: більше, менше, однаково – дає конкретну основу для оволодіння концепцією числа. Ця гра також є цікавим способом розвинути навички слухової уваги, реакції, контролю імпульсів. Однак перемога – це не основна мета гри, головне – щоб формування навичок приносило радість.

В цю гру можна також гради вдвох: тато або мама і дитина. Це особливо важливо, якщо дитині все ще необхідний розвиток навичок слухової уваги та

рухові навички. В такому випадку музика записується завчасно, з паузами поміж музичних фрагментів, достатніми для того, щоб переможець взяв смаколик або фішку.

Наступним етапом виступає інклюзивна освіта, яка сприяє соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, оскільки вони мають змогу взаємодіяти та вчитися разом з іншими дітьми, набуваючи навичок та досвіду, які необхідні для інтеграції в суспільство.

Інклюзія – це такий підхід до навчання, в якому діти з особливими освітніми потребами навчаються разом зі своїми ровесникам у закладах освіти. Це процес включення всіх громадян у соціум, який стирає межі для тих, хто має труднощі у фізичному чи розумовому розвитку. Обов'язок освітян полягає у забезпеченні учням з розладом аутистичного спектру рівного доступу до освіти. Головна мета – забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, без виключення та сприяти їхньому соціальному та академічному розвитку.

Сучасна освіта приділяє інклюзивній освіті багато уваги, оскільки виникає необхідність у методах і прийомах, які зможуть дозволити кожній дитині стати рівноправними членами суспільства. Щоб кожна дитини, будь-якої країни світу, мала можливість розвиватися, навчатися, а згодом і самореалізуватися, бути готовою увійти в доросле життя з гідною самооцінкою своєї особистості, відчувати себе повноправним громадянином своєї держави.

Висновки. Діти із розладом аутистичного спектру особливі, тому потребують виняткового ставлення, яке запроваджено на міжнародних стандартах, а також розробці дієвої корекційної роботи та терапії.

Надання повноцінних освітніх послуг, враховуючи інклюзивну форму навчання, реалізовує право на здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами. Тому освіта відіграє важливу соціальну роль.

З метою ознайомлення суспільства із правдивою інформацією про людей з аутизмом, сьогодні в Україні діє просвітницько-культурний проєкт Harry

Today [9], який розвінчує міфи про нього. Також у даного освітнього проекту для батьків дітей із аутичними проявами є окремий розділ з публікаціями про те, як їм забезпечити себе ресурсом, як організувати побут дитини вдома та як реагувати на відсутність підтримки від рідних. Для психологічної підтримки в соціальних мережах Harry Today діляться особистими історіями родин з дітьми з аутизмом.

Також існує Фонд допомоги дітям з синдромом аутизму «Дитина з Майбутнім» [10]. Їх місія полягає у створення та впровадженні в Україні комплексної допомоги людям з аутизмом за принципом «Long Life Learning» (навчання й адаптація впродовж усього життя), відповідно до найкращих міжнародних практик. Тому батьки можуть скористатися порадами даного фонду.

Література.

1. Крикуненко Ю.О. Проблема соціалізації аутистів в сучасному суспільстві. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Випуск 35 : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. – 186 с. за посиланням URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28129/Krikunenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. Голов'юк О.В. Активність молоді як чинник соціальної інтеграції. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Європейські практики інклюзивної освіти» для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів, представників професійних спільнот та громадянського суспільства. м. Київ, 12 травня 2022 року, стор. 56-59, за посиланням URL: <http://scaes.info/activities/conferences/425/>
3. Marija Nesterova. Social cohesion and social inclusion vs. social tension. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Європейські практики інклюзивної освіти» для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів, представників професійних спільнот та громадянського суспільства. м. Київ, 12 травня 2022 року, стор. 115-117, за посиланням URL: <http://scaes.info/activities/conferences/425/>
4. Марія Марковська. Соціалізація інакших: міфи і факти про аутистів. Українська правда – новини онлайн про Україну web-сайт, URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2017/04/2/223460/>.

5. Ольга Купріянова. Особливості соціалізації аутистів: як їм навчитися жити у суспільстві? Здоров-інфо. Медичний портал України web-сайт, URL: <https://zdorov-info.com.ua/stati/nevrologija/17863-osoblivosti-socializacii-autistiv-jak-im-navchitisja-zhiti-u-suspilstvi.html>.
6. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі : метод. посіб. / уклад. : О.В. Коган та ін. Лисичанськ : ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 80 с., за посиланням URL: <https://znayshov.com/FR/11108/486.pdf> с.6-15.
7. Рівень соціалізації: визначення, вибір об'єкта, методика та особливості процесу соціалізації. Alexis. Чоловічий журнал: спорт, здоров'я web-сайт, URL: <https://alexus.com.ua/uroven-socializacii-opredelenie-vybor-obekta-metodika-i-osobennosti-processa-socializacii/#lwptoc>.
8. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 15.06.2015 року № 341 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при розладах аутистичного спектра», за посиланням URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/62031__62031.
9. Просвітницько-культурний проєкт Happy Today, мережа Instagram за посиланням URL: <https://www.instagram.com/happytoday.social/> та мережа Facebook за посиланням URL: <https://www.facebook.com/happytoday.social/>.
10. Фонд допомоги дітям з синдромом аутизму «Дитина з Майбутнім», web-сайт, URL: <https://cwf.com.ua/>